

odtud vzniklé přibýlo nedorozumění stran výnosu sbírek, konaných Bratřími pro vlastní exulanty. Martinus reklamoval podíl i pro Perenské, protože prý dárce rozuměli, že obdarovávají Čechy vůbec. Odtud trpký spor, který byl rozvířen i literárně. Na Martiniových „Pět a třicet mocných důvodů, pro které všickni evangelistští Čechové zajedno býti mají“ [1635] odpovídal Komenský za Jednotu obranou „Na spis od M. S. Martinia ohlášení“ [1636]. Martinus pokračoval v polemice, dokud neumřel [1639].

VEDLE B. Jana Felina, konrektora lešenské školy, jenž zevrubně rozebral odpověď Martiniovu, účastnil se Komenský výměny traktátů ještě „Cestou pokoje“ [1637], kde opět soustavně rozvedl myšlenky o smíru mezi církvemi láskou, prostotou ve víře a snášlivostí. Tato kniha úzce souvisela se snahami Komenského a jeho přátel, zejména v Anglii, o *smír mezi křesťany* vůbec. Mělo k němu dojít v očekávání Kristova příchodu, jenž nesmí zastihnout církev nepřipravenou, cestou všeobecného křesťanského vzdělání na základě všeobecné, bezpečně zjištěné moudrosti, *pansofie*. Všecko vědění má se zpracovat, prohloubit, rozšířit, shrnout vjedno, aby byla připravena moudrost všeobsáhlá, v Bohu založená, která by vzděláním a výchovou snadno přešla do duchovního majetku lidstva a dala základ lepšímu světu. Komenský pracoval na těchto plánech od let třicátých a jeho přítel Samuel Hartlib vydal jeho „Prodromus pansophiae“ [Předchůdce vševědy] v Anglii r. 1637. Zájem byl veliký a vedl k tomu, že parlament pozval Komenského do Londýna r. 1641. Plán na vybudování kolegia, které by pro pansofii pracovalo, se za bouře anglické revoluce nezdařil. Bratrský senior však napsal v Anglii knihu „Via lucis“, kde vykládá svůj vševědný a irenický program. Svět je škola moudrosti, škola nižší, po níž čeká člověka akademie nebeská. Pro tuto nižší školu jsou tu knihy: viditelný svět, člověk s rozumnou duší a s vrozenými, jak on věřil, ideami, a Písmo jako komentář světa zevního a vodítko světa vnitřního. Tuto božskou školu, pokazenou odvrácením od Boha, je třeba napravit všeobecným světlem,

jehož se dosáhne spořádaným shrnutím všeho, co Bůh člověku zjevil. Prostředkem k tomu budou universální knihy, universální školy, světové kolegium vědců, universální jazyk. Tak se odstraní temnota a z vítězí světlo. I pohané i Židé se obrátí ke Kristu a svět bude mít mír, opravdový zlatý věk, zavládne *panharmonie*. Propracování pansofických plánů pokládal Komenský za svůj nejnaléhavější úkol.

V *Polsku* bylo k harmonii daleko. Evangelická šlechta, pobouřená dalším útiskem, ohlašovala na zemských sněmech znovu práva disidentů za bouřlivých srážek s katolickou hierarchií. Již tehdy hrozili evangelíci, že se o pomoc obrátí k cizím evangelickým mocnostem. Šlo hlavně o Švédsko, velmoc Baltu. Toto napětí i plány na získání švédské koruny vedly krále Vladislava k smiřovacím snahám mezicírkevním. Stejně plány propagoval zároveň Bartoloměj Nigrin, reformovaný kazatel v Gdanskú s pestrá konfesijní minulostí, a proslulý kapucín Valerian Magni, jenž pak Nigrina r. 1643 získal pro katolictví. Katoličtí biskupové svolili k jednání v předpokladu, že vyzní v nový způsob nátlaku na disidenty, aby se sjednotili s římskou církví vstupem do ní. I bylo králem svoláno t. zv. *Colloquium charitativum* do Toruně se slibem postupu laskavého k protestantům [1645]. I Komenský byl pozván k účasti. Bránil se, jsa zabaven pracemi pansofickými a školskými, ale přece do Toruně přišel. V přípravách tohoto jednání napřed odsouzeného k nezdaru napsal spis na obranu protestantského pojetí víry na adresu Magniho a hájil protestantské pojetí kněžství. Patří sem však i jeho „De dissidentium in rebus fidei christianorum reconciliatione hypomnemata“ [Poznámky o smíření křesťanů, rozcházejících se ve věcech víry, 1643], v nichž připomněl do vlastních řad původní úmysl reformátorů obnovit církev celou a neustrnout při ustavení dílčích církví, i povinnost dokonání reformace zejména v životě křesťanů. Všechny dílčí církve se mají zastavit nad svými cestami, vyznat svá provinění a roztoužit se po jednotě. Všecky také mají co říci k opravdové reformě církve. Vždyť každá z nich zastává určitou pravdu, i když zachází do jednostrannosti jejím nemírným zdůrazňováním. Po léta se pak zabýval prací na